

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA DÖVLƏT İDARƏCİLİK AKADEMİYASI

*Ümummilli lider Heydər Əliyevin
anadan olmasının 92-ci ildönümünə həsr olunmuş*

**“REGIONAL İDARƏETMƏ:
İNNOVATİV YANAŞMALAR VƏ PERSPEKTİV İMKANLAR**

RESPUBLİKA ELMİ-PRAKTİK KONFRANSIN

MATERIALARI

Aprel 2015, Bakı - Azərbaycan

BAKİ - 2015

**“REGIONAL İDARƏETMƏ: İNNOVATİV YANAŞMALAR VƏ PERSPEKTİV İMKANLAR” RESPUBLİKA ELMİ-PRAKTİK KONFRANSIN
TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ**

Sədr	akademik Ələkbərov Urxan Kazım oğlu	Rektor
Sədr müavinləri:	prof. Abdullayev Əlikram Zakir oğlu	I prorektor
	prof.əvəzi. Hüseynova Xatirə Mail qızı	Dövlət idarəetməsi və menecment kafedrasının müdürü
Üzvlər:	prof. Qurbanova Gülnarə Kazım qızı	Rəhbər dövlət idarəciliyi kadrlarının ixtisasının artırılması Institutunun direktoru
	dos. Rəhimli Rəcəb Zakir oğlu	Elmi təşkilat şöbəsinin müdürü
	prof. İsmayılov Çingiz Niyazi oğlu	Davamlı inkişafın planlaşdırılması və idarə edilməsi kafedrasının müdürü
	dos. Əliyev Oqtay Əli İkram oğlu	İnzibati idarəetmə fakültəsinin dekanı
	dos. Bağırov Zaur Siyavuş oğlu	Siyasi idarəetmə fakültəsinin dekanı
	fil.f.d. Həbibova Ziyafət Ziya qızı	Analitik təhlil işləri üzrə müşavir
	dos. Zeynalov Yusif Ələşrəf oğlu	İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi kafedrasının müdiri
	dos. Abasov Elçin Arif oğlu	Dövlət idarəciliyində informasiya texnologiyaları kafedrasının müdürü

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəcilik Akademiyası. “Regional idarəetmə: innovativ yanaşmalar və perspektiv imkanlar” Respublika elmi-praktik konfransın materialları. Bakı, “Elm və Təhsil” nəşriyyatı, 2015, 311 səh.

ISBN 978-9952-8024-3-6

3701000000 - 68

N098 – 2015

MÜNDƏRİCAT

Ziyad Səmədzadə. Regionların inkişaf strategiyası keyfiyyətli və davamlı inkişafın təminatıdır	3
Eldar İbrahimov. Regionların inkişafı və innovativ kənd təsərrüfatı	6
Xatirə Hüseynova. Azərbaycan regionlarının inkişafında innovativ aspektlər	9
Azərbaycan yeni innovativ inkişaf mərhələsində: imkanlar və perspektivlər	13
Ə.Babayev. Ulu öndər Heydər Əliyevin təməlini qoyduğu yeniləşmə, innovasiya prosesi ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən dinamik şəkildə davam etdirilir	13
Ə.Nuriyev. Azərbaycanın regional inkişaf siyasəti: formallaşma mərhələləri, sənayeləşmə və modernləşmə	17
N.Ələkbərova. Elektron hökumət Azərbaycan Respublikasında dövlət idarəciliyinin modernləşməsinin prioritet istiqaməti kimi	23
O.Məmmədov. Dövlət qulluqçularının əlavə təhsilinin tədris təminatı üzrə hüquq münasibətlərinin anlayışı və məzmunu	26
İ.İbrahimov. Azərbaycanda yeni innovativ inkişaf mərhələsində dövlət və bələdiyyə idarəetmə kadrlarının hazırlanması	33
Э.Абасов, Ш.Ширинова. Применение эконометрического моделирования в прогнозировании развития регионов	38
F.Rəhmanov. Sosial turizm ölkənin innovasiyalı inkişafının tərkib Hissəsidir	40
З.Габибова. Развитие человеческого потенциала Азербайджанской Республики в условиях глобализации	44
İ.Qafarov. Sosial sferanın idarə ediməsində innovativ texnologiyaların və elektron xidmətlərin tətbiqi	50
Э.Зейналова. Бизнес-инкубатор как элемент инфраструктуры поддержки малого бизнеса	52
M.Həsənov. Dövlət idarəciliyində yeni yanaşmalar və yaxşı idarəcilik (good governance): Azərbaycanda atılan addımlar	55
A.Mehdiəliyev, T.Salayeva. Statistik metodlar və EVIEWS programı vasitəsi ilə zaman sıralarının proqnozlaşdırılması	58

Z.Nəcəfov. Regionlarda innovasiya-injinerinq mərkəzlərinin yaradılması	246
M.Əyyubov, E.Mehdiyeva. Naxçıvan Muxtar Respublikasının davamlı iqtisadi inkişafında investisiya qoyuluşlarının səmərəliyinin qiymətləndirilməsi	248
S.Əliyeva. Ətraf mühitin cirkənməsinin azaldılması istiqamətləri	252
Q.Həsənli. Ölkənin regional iqtisadi siyasetində sənaye müəssisələrinin rolü	254
Ş.Nəcəfova. Regionlarda aqrar sahə üzrə marketinqin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri və innovasiyaların tətbiqi	257
A.Allahverdiyeva. Azərbaycan iqtisadiyyatı yeni innovativ inkişaf mərhələsində	261
N.Novruzova. Maliyyə nəzarəti mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi regional iqtisadi inkişaf strategiyasının mühüm vəzifəsi kimi	265
X.Abdullayeva. Azərbaycan-Türkiyə ticarət əlaqələrinin beynəlxalq ticarət nəzəriyyələri çərçivəsində təhlili	268
N.Feyziyeva. Sənaye müəssisələrinin innovativ iqtisadi inkişafında yaranan risklər, onların təsnifikasi və qiymətləndirilməsi üsülları	270
Ş.Əlizadə. Regionlarda innovativ iqtisadiyyatın formallaşması	273
R.Əsgərov. Azərbaycan iqtisadiyyatında qeyri-neft sənayesinin önəmi	275
K.Baxşəliyev. Regionların sosial-iqtisadi inkişafının hüquqi təminatı və onun təkmilləşdirilməsində innovasiyanın rolu	278
A.Cəfərov. Azərbaycanda innovativ sahibkarlığın inkişafı və mövcud problemlər	282
R.Həsənov. Milli iqtisadiyyatın innovasiya potensialının artırılmasında fiskal siyasetin rolu	284
М.Керимова. Роль кластеров в формировании инновационной экономики региона	289
N.Verdiyev. İntellektual iqtisadiyyat və kreativ sənayelər	292
Y.Hümbətov, M.Məsimov. Respublikanın iqtisadi yüksəlিংində müasir innovativ inkişafın rolu	296
M.Əliyev, K.Kərimov. Neftqazçixarma müəssisələrində müasir elektron və informasiya sistemlərinin konsepsiyası	300
İ.Qurbanova. Regionların iqtisadi inkişafında dövlətin innovasiya siyasetinin rolu	302

hüquqi baza formalaşdırılır, insan resurslarının inkişafı üçün isə böyük qlobal şirkətlərlə əməkdaşlıq edilir.

Təessüf ki, bugün elm və biznes arasında əlaqə aşağı səviyyədədir, bu da ölkənin innovativ inkişafında ən böyük maneədir. Bugün dünyanın 500 aparıcı transmilli şirkəti qlobal məhsul və xidmət istehsalının 46.2 %-ni verir.

Azərbaycanda innovativ sahibkarlığın stimullaşdırılması və inkişafı üçün ilk növbədə innovasiya prosesinin və milli innovasiya sisteminin hüquqi bazası formalaşmalıdır. Innovativ sahibkarlığın müasir zamanda fəaliyyətini tənzimlənməsi üçün “Vençur fondları haqqında” qanunun qəbul edilməsi və “Qrant” haqqında qanuna dəyişikliklər edilməlidir.

Azərbaycan üçün mühəndislik və tətbiqi elmlərin inkişafı üçün imkanların yaradılması əsasdır, bu isə innovativ inkişafda böyük əhəmiyyət kəsb edir. Ölkənin innovativ potensialının inkişafında işlərin əhəmiyyətli hissəsi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Təhsil Nazirliyinin üzərinə düşür.

Bu işdə əsas sahibkarlığın dəstəklənməsi və bizneslə elmin fəaliyyətinin koordinasiyasıdır. Əks təqdirdə Azərbaycan ötən əsrin 80-ci illərində olduğu kimi yeni “beyin axını” dalğası ilə qarşılaşacaqdır. Belə bir qiymətləndirmə var: əgər 80-ci illərdən Sovetlər Birliyindən gedən alım və mütəxəssislər Qərb ölkələrində hazırlanı idi, onlar üçün 1 trilyon ABŞ dollarından çox vəsait xərclənərdi. Ən əsası odur ki, Azərbaycan bugün belə problemlərlə qarşılaşmasın. Bunun üçün əlverişli biznes mühitinin yaradılması vacibdir ki, böyük biznes innovativ iqtisadiyyatın inkişafında maraqlı olsun.

Bütün görülən işlər İKT sənayesinin təşəkkül tapacağı, innovativ “start-up”ların, həmçinin sahə üzrə iri layihələr həyata keçirəcək sahibkarlıq subyektlərinin ölkədə “bilik iqtisadiyyatı”nın qurulmasına böyük töhvə verəcəyi şübhəsizdir.

Ədəbiyyat

1. Qasimov F. H., Nəcəfov Z.M. İnnovasiyalar: yaranması, yayılması və inkişaf perspektivləri. Bakı: Elm, 2009
2. Rabitə və yüksək texnologiyalar naziri, akademik Əli Abbasovun Azərbaycan alimlərinin I qurultayında çıxışı
3. “Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə Elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya”. Bakı, 10.04.2008-ci il. <http://www.science.gov.az/az/index.php?id=1786>
4. Аммосов Ю. П., Венчурный капитализм: от истоков до современности. СПб.: РАВИ, 2004.
5. Крылов Э. И., Власова В. М., Оводенко А. А. Анализ эффективности инвестиций и инноваций: Учеб. пособие/СПбГУАП. СПб., 2003.
6. Салибаева А.Х. Управление развитием научно-технопарковых структур в современной России. Москва, 2008.
7. www.president.az
8. www.mincom.gov.az
9. www.ictfund.gov.az
10. www.hightech.az

R. Həsənov

*Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
İqtisadiyyat İnstitutunun fəlsəfə doktorluğu
hazırlığı üzrə doktorantı*

MİLLİ İQTİSADİYYATIN İNNOVASIYA POTENSİALININ ARTIRILMASINDA FİSKAL SİYASƏTİN ROLU

XX əsrin sonlarından başlayaraq dünya iqtisadiyyatında geniş vüsət alan globallaşma prosesinin əsas xarakterik xüsusiyyətlərindən biri də innovasiya fəaliyyətinin genişlənməsi və innovasiyaların, elmi-texnoloji yeniliklərin iqtisadi inkişafın təmin edilməsində rolunun və əhəmiyyətinin artmasıdır. İstər firmalar tərəfindən mikro səviyyədə, istərsə də ölkələr

tərəfindən makro səviyyədə araştırma və inkişaf fəaliyyətləri (R&D) və innovasiyaların tətbiqi genişlənməkdədir.

“Innovasiya” latin sözü olub (latınca, “innovare”) hərfi mənada “yenillənmə”, “yaxşılaşma” deməkdir. Innovasiya dedikdə, yüksək səmərələliyə malik yeniliyin tədbiqi, insanın intellektual fəaliyyətinin, kəşfinin, ixtirasının son nəticəsi başa düşülür. İlk dəfə “İqtisadi innovasiya” anlayışı XX əsrin əvvəllərində avstriya iqtisadçısı Yozef Şumpeter tərəfindən “İqtisadi inkişaf nəzəriyyəsi” əsərində işlədilmişdir. Şumpeterə görə, innovasiya – yeni növ istehlak mallarının, yeni istehsal və nəqliyyat vasitələrinin, bazarların və sənayenin təşkili formalarının tətbiqi və istifadəsi məqsədilə baş verən dəyişiklikdir. İqtisadi inkişafın müasir mərhələsində innovasiya anlayışının məzmunu genişlənərək daha böyük əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır. Innovasiya əvvəller yalnız texnologiya sferası ilə məhdudlaşdırırsa, müasir zamanda o, istehsal idarəetməsinin təşkili metodlarını da əhatə dairəsinə qatmışdır (1).

Innovasiya fəaliyyəti deyərkən, istehsal, kommersiya, idarəetmə və sosial proseslərin səmərəliliyini artırın araştırma-inkişaf fəaliyyətlərinin nəticələrinin praktiki tətbiqi nəzərdə tutulur. Innovasiya fəaliyyəti nəticəsində yeni və ya təkmilləşdirilmiş əmtəə (mal, xidmət, iş), texnoloji proses əldə olunur. Eyni zamanda innovasiya texnoloji proseslərdə, idarə və təşkiletmə proseslərində tətbiq oluna bilər (2, s. 10).

Yeni əmtəə, yeni proses, yeni biliklərlə, yaxud da innovasiyalarla nəticələnən araştırma-inkişaf fəaliyyətləri texnoloji inkişafın teməl mənbəyini təşkil edir. Sadə şəkildə ifadə etsək, tədqiqatçılar və elm adamları tərəfindən həyata keçirilən araştırma və inkişaf fəaliyyətləri nəticəsində yeni bir fikir, ideya meydana gəlir. Bu ideya inkişaf etdirilərək yeni əmtəəyə çevirilir və mühəndislər və firmalar tərəfindən bu əmtəənin istehsalı həyata keçirilir. Daha sonra marketing planı hazırlanaraq bazaarda bu əmtəəyə tələbin formalasdırılması və artırılması istiqamətində tədbirlər görülür. Beləliklə, araştırma və inkişaf fəaliyyətləri ilə iqtisadi artım arasında birbaşa əlaqə meydana çıxır. Bu baxımdan da, heç də təsadüfi deyildir ki, dünya ölkələrinin iqtisadi inkişaf səviyyələri arasındaki fərqliq əsas səbəblərindən biri kimi məhz, texnoloji inkişafın və dolayısı ilə araştırma-inkişaf fəaliyyətlərinin vəziyyəti göstərilməkdədir.

Şumpeterdən başlayaraq bu günədək bir çox tədqiqatçılar tərəfindən texnoloji dəyişikliyin iqtisadi artım, məhsuldarlıq, kapital yığımı və milli gəlirə təsiri araşdırılmış və bu təsirin əsas isqamətləri və miqyası ilə bağlı müxtəlif nəzəri fikirlər irəli sürülmüş, empirik tədqiqatlar aparılmışdır. İstər nəzəri tədqiqatlar, istərsə də empirik təhlillərin əksəriyyəti araştırma-inkişaf fəaliyyətləri və bu fəaliyyətlərin nəticəsi kimi meydana çıxan innovasiyalarla iqtisadi artım arasında korrelyasiya əlaqəsinin olduğunu müəyyən etmişdir. Müxtəlif iqtisadçılar tərəfindən irəli sürülmüş iqtisadi artım modellərinin əksəriyyətində iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvəsi kimi texnoloji tərəqqinin rolu vurgulanmışdır. Şumpeterin təbirincə desək, “yeni texnologiyaları ehtiva etməyən bir artım nəzəriyyəsi danimarkalı şahzadənin olmadığı “Hamlet”ə bənzəyir”.

Nəzəri yanaşmaların bir qismi texnologiyaları daxili (endogen), digər qismi isə xarici (ekzogen) amil kimi nəzərdən keçirir. Lakin istər daxili, istərsə də xarici amil kimi ifadə edilməsindən asılı olmayaraq bu yanaşmalarda araştırma və inkişaf fəaliyyətlərinin və texnoloji yeniliklərin iqtisadi artıma əsasən müsbət təsir etdiyi vurgulanır.

Ekzogen artım nəzəriyyələri adlandırılan keynsçi Domar və Harrod, eləcə də neoklassik Solou-Svan iqtisadi artım modellərində texnologiyalar xarici dəyişən kimi qəbul edilir. Keynsçi modellərdə investisiya iqtisadi artımın əsas tənzimləyicisi hesab olunur. Keynsçi dinamik tarazlı iqtisadi artım modellərinin qurulmasında əsas məqsəd investisiyanı idarə etməklə dövrü olaraq artan məcmu tələb ilə məcmu təklifin tarazlığını təmin edən şərtləri müəyyən etməkdir. Domar modeli iqtisadi artımın sadə keynsçi modeli hesab edilir. Bu modeldə kapitalın son hədd məhsuldarlığı və yığım norması modelin əsas dəyişənləridir. Modelin mühüm nəticələrindən biri ondan ibarətdir ki, dinamik tarazlı iqtisadi artım halında (yığım normasının kapitalın son hədd məhsuldarlığına hasılı) məhsul istehsalı, investisiya və kapitalın artım sürətləri bir-birlərinə bərabərdir.

Robert Solounun 1956-ci ildə irəli sürdüyü neoklassik artım modeli uzunmüddətli dövrdə artımı izah edən ən uyğun modellərdən biridir. Bu model istehsalın onun iki tərkib

hissəsi olan kapital və işçi qüvvəsindən asılılığını eks etdirən istehsal funksiyasından ibarətdir. Solou modelində işsizlik dərəcəsində tərəddüdlərin olmadığı və kapitalın istifadəsindəki faydalılığın sabit qaldığı ehtimal edilir. Model texnoloji tərəqqinin, yiğimin, əhali artımının istehsalın həcminin artımına necə təsir etdiyini izah edir. Modelə əsasən istehsaldakı artım yalnız əlavə kapital ehtiyatları və daha çox əhali, ya da məhsuldarlığı arturan yeni texnoloji üstünlülər hesabına ola bilər. 1956-ci ildə çap etdirdiyi "İqtisadi artım nəzəriyyəsinə töhfə" başlıqlı məqaləsində Solou neoklassik qiymət, əmək haqqı və faiz təhlilinə "neytral texnoloji tərəqqi" və "faizə bağlı yiğim" ünsürərini də əlavə edərək iqtisadi artım nəzəriyyəsinə həqiqətən də mühüm töhfə vermişdir. Ona görə iqtisadiyyatdakı neytral bir texnoloji inkişaf istehsalda artıma səbəb olacaqdır ki, bu da öz növbəsində daha çox yiğim və investisiya səviyyəsinə nail olunmasına səbəb olacaqdır. Solou ABŞ iqtisadiyyatı ilə bağlı təxminən 50 ili əhatə edən dövr üzrə apardığı tədqiqatında iqtisadi artımın kapital və işçi qüvvəsi ilə izah oluna bilməyən hissəsinin texnoloji tərəqqi nəticəsində baş verdiyini bildirsə də, burada texnologiyani xarici dəyişən olaraq qəbul etmişdir.

Uzunmüddətli iqtisadi artımı təmin edən əsas faktor kimi texnoloji tərəqqinin modeldə izah oluna bilməməsi və eyni yiğim səviyyəsinə malik olan ölkələrin gəlirlərinin gec-tez bir-birilərinə bərabər olacağını ifadə edən hipotezin gerçəkləşməməsi, neoklassik artım modelinə və onun ehtimallarına qarşı endogen tipli artım nəzəriyyələrinin meydana çıxmasına səbəb olmuşdur.

1980-ci illərdən etibarən meydana çıxan endogen (daxili) artım modellərində (Romer, Lukas, Qrosman və Helpman və b.) texnologiyalar iqtisadi artımın daxili amili və təkanverici qüvvəsi kimi izah edilir. Bu modellərin nəzəri çərçivəsi qısa müddətli proqnoz və təhlillərin hazırlanması ilə yanaşı uzunmüddətli iqtisadi tərəddüdlərin tədqiqinə də imkan verir. Romerə görə uzunmüddətli dövr üçün iqtisadi artımın əsas mənbəyi texnoloji yeniliklərdir və texnoloji yeniliklərin özləri isə araşdırma-inkişaf fəaliyyətləri nəticəsində meydana çıxır. Romer uzunmüddətli dövrdə araşdırma-inkişaf fəaliyyətləri ilə iqtisadi artım arasında güclü bir korrelyasiya əlaqəsinin olduğunu əsaslandırmışdır.

Nəzəri tədqiqatlarla yanaşı, araşdırma-inkişaf xərclərinin iqtisadi artıma və məhsuldarlığa təsirini müəyyən etmək məqsədilə müxtəlif ölkələri və sektorları əhatə edən bir çox emprik araşdırmalar aparılmış və həmin tədqiqatların nəticələrinə əsasən innovasiyaların və araşdırma-inkişaf sərmayələrinin uzunmüddətli dövrdə iqtisadi artıma və məhsuldarlığa müsbət təsiri müəyyən edilmişdir. Aparılmış emprik tədqiqatlarda əsas innovasiya-yenilik göstəriciləri kimi patenlərin, elmi nəşrlərin və araşdırma-inkişaf fəaliyyəti ilə məşğul olanların sayı, araşdırma-inkişaf xərcləri və bu xərclərin ÜDM-ə nisbəti isifadə edilmişdir.

Burcu Özcan və Ayşə Arı (2013) tərəfindən seçilmiş 15 ölkənin 1990-2011-ci illər üzrə göstəriciləri əsasında panel hesablama üsulu ilə aparılmış tədqiqatın nəticələrinə əsasən araşdırma-inkişaf xərcləri iqtisadi artıma pozitiv təsir göstərir. Qeyd olunan tədqiqata əsasən həmin dövr ərzində araşdırma və inkişaf fəaliyyətlərinə ÜDM-də ən çox pay ayıran ölkələr Finlandiya, Yaponiya, Danimarka, ABŞ və Almaniya olmuşdur (3).

Eyni zamanda Ahmet Gülməz və Fatih Yardımcıoğlu (2012) 1990-2010-cu illər üzrə 21 ölkədə araşdırma-inkişaf xərcləri və iqtisadi artım arasında uzunmüddətli əlaqəni tədqiq edərək belə nəticəyə gəlmişlər ki, araşdırma-inkişaf xərclərinin 1% artımı, uzunmüddətli dövrdə iqtisadi artım səviyyəsinin 0,77% artımına səbəb olur (4).

Folk (2007) 15 ölkənin 1970-2004-cü illəri əhatə edən göstəricilərini təhlil edərək araşdırma-inkişaf xərclərinin, xüsusilə də yüksək texnologiyalara yönəlik araşdırma-inkişaf investisiyalarındakı artımın həm adambaşına düşən ÜDM, həm də məhsuldarlıq üzərində güclü və müsbət təsirinin olduğunu müəyyən etmişdir (5).

Yanyun və Minqçian (2004) tərəfindən aparılmış tədqiqatın nəticələrinə əsasən 1994-2003-cü illərdə Cənubi Koreya, Filippin, Malaziya, Yaponiya, Tayland, Singapur, İndoneziya və Çində araşdırma-inkişaf xərclərinin iqtisadi artıma müsbət təsiri dəstəklənmişdir (6).

Qrilşs (1998) ABŞ iqtisadiyyatında araşdırma-inkişaf və məhsuldarlıq əlaqəsini təhlil edərək müəyyən etmişdir ki, araşdırma-inkişaf xərclərinin 10% artımı istehsalın 7% artımına səbəb olur. Eyni zamanda həmin tədqiqatın nəticəsinə əsasən özəl sektor tərəfindən

maliyyələşdirilən araşdırma-inkişaf fəaliyyəti dövlət tərəfindən maliyyələşdirilənə nisbətən daha səmərəlidir (7).

Qoel və b. (2008) ABŞ iqtisadiyyatı üzrə 1953-2000-ci illərdə federal və federal olmayan araşdırma-inkişaf xərcləri ilə iqtisadi artım arasında uzunmüddətli bir əlaqəni təhlil etmiş və belə nəticəyə gəlmişlər ki, iqtisadi artımla federal araşdırma-inkişaf xərcləri arasındaki əlaqə artımla federal olmayan araşdırma-inkişaf xərcləri arasındaki əlaqədən daha güclüdür (8).

Altın və Kaya (2009) 1990-2005-ci illərdə Türkiyədə araşdırma-inkişaf xərcləri və iqtisadi artım arasında uzunmüddətli bir səbəb-nəticə əlaqəsinin olduğunu müəyyən etmişlər (9).

Samimi və Alerasoul (2009) inkişaf etməkdə olan 30 ölkənin 2000-2006-ci illəri əhatə edən göstəricilərini təhlil edərək araşdırma-inkişaf xərcləri və iqtisadi artım arasında neqativ əlaqənin olduğu nəticəsinə gəlmişlər (10).

Ümumiyyətlə, inkişaf etməkdə olan ölkələri əhatə edən tədqiqatların əksəriyyətində araşdırma-inkişaf xərcləri və iqtisadi artım arasında zəif əlaqənin olduğu və ya heç olmadığı müəyyən edilmişdir ki, bu da ilk növbədə həmin ölkələrdə araşdırma-inkişaf fəaliyyətlərinə investisiyaların az olması ilə əlaqədardır. Bu baxımdan da inkişaf etməkdə olan ölkələrin yüksək iqtisadi artım göstəricilərinə nail olması üçün araşdırma-inkişaf xərclərinin artırılması zərurəti əksər tədqiqatçılar tərəfindən vurğulanmaqdadır.

Beləliklə, firma və ölkələr yüksək texnologiyaları izələyərək yeni və daha yaxşı əmtəə və ya proseslərin əldə edilməsi üçün araşdırma-inkişaf fəaliyyətlərinə investisiyaları artırmaqla iqtisadi artımın və yaşayış səviyyəsinin yüksəlməsinə nail olurlar. Bu baxımdan iqtisadi artımın davamlılığını təmin etmək üçün araşdırma-inkişaf fəaliyyətlərinin təşviqi yə dövlət tərəfindən araşdırma inkişaf fəaliyyətlərinə ayrılan resursların artırılması zərurəti yaranmışdır.

Bununla belə ölkələr araşdırma-inkişaf investisiyalarının innovasiyaya və artıma təsir imkanlarını müəyyən edən müxtəlif iqtisadi, siyasi və sosial xüsusiyyətlərə malikdirlər. Belə ki, araşdırma-inkişaf xərclərinin böyük bir hissəsinin innovasiyaya və iqtisadi artıma transfer edilməsinin mümkün olduğu cəmiyyətlərlə (innovation transfer societies) yanaşı, bunun əksinin müşahidə edildiyi cəmiyyətlər (innovation averse) də mövcuddur. Təhsil səviyyəsi, işsizlik, demoqrafik amillər və investisiyaların həcmi bu prosesə təsir edən əsas faktorlardır. Çünkü bilik və texnoloji bilik yüksək təhsil, müvafiq təcrübə və bacarıq tələb edir. Ölkənin iqtisadi vəziyyəti isə araşdırma-inkişaf investisiyalarına ayrılan resurs miqdarını və inkişaf miqyasını şərtləndirir.

Məsələn, Yaponiya dövlətin özəl sektordakı təşkilati fəaliyyətlərini bir texnoloji araşdırma programı ətrafında cəmləşdirməklə sənayeləşmə yolu ilə bir çox sektorlarda müqayisəli üstünlüklərə nail ola bilmişdir. Bu model sonralar Cənubi Koreya, Tayvan, Brazilya, Sinqapur, Çin tərəfindən də tətbiq edilərək bu ölkələrin inkişafında mühüm rol oynamışdır.

Keçid dövrünün tam başa çatması və azad bazar münasibətlərinə və rəqabətə əsaslanan yeni iqtisadi sistemin bərqərar olması ilə yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuş Azərbaycan iqtisadiyyatının qarşısında bir sıra mühüm vəzifələrin həlli dayanır. "Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış" İnkışaf Konsepsiyasında da nəzərdə tutulduğu kimi, iqtisadiyyatın səmərəliliyinin və rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi, qeyri-neft sektorunun inkişafı və qeyri-neft sektoru üzrə ixrac imkanlarının genişləndirilməsi ilə davamlı inkişafın təmin edilməsi istiqamətində qarşıda duran mühüm vəzifələrdən biri də innovasiya fəaliyyətinin təşviqi və innovasiya potensiyalının artırılması ilə innovativ iqtisadiyyatın formalasdırılmasıdır.

Araşdırma-inkişaf fəaliyyətlərini və innovasiyaları inkişaf etdirmək məqsədilə dövlət istiqamətləndirici, tənzimləyici və təşviqedici tədbirlərin məcmusunu özündə ehtiva edən innovasiya siyasəti yürüdür. Beynəlxalq təcrübəyə əsasən dövlətin innovasiya siyasətinin bir sira istiqamətləri mövcuddur:

- elmin inkişafını, onun maliyyələşdirilməsi, kadr hazırlığını təmin edir;
- biznesin innovasiya aktivliyinin artırılması üçün proqramların işlənib hazırlanmasını təmin edir;
- yeniliklərin sifarişçisi olaraq, dövlət elmin inkişafına kömək edir;

- yeniliklərə ilkin tələbi dəstəklənməsi ilə dövlət gələcəkdə istehlak tələbinin artmasını təmin edir (2, s. 24).

Bundan əlavə innovasiya fəaliyyətinin dəstəklənmisi üçün ilk növbədə innovasiya potensiyalının, yəni innovasiya prosesinin həyata keçirilməsi üçün tələb olunan amillərin və şəraitin yaradılması və inkişaf etdirilməsi zəruridir. Burada dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığının rolü qeyd olunmalıdır. Bu istiqamətdə sənaye parklarının və texnoparkların yaradılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ölkəmizdə də bununla bağlı bir sıra mühüm addımlar atılmış, qəbul edilmiş dövlət proqramlarında bu məsələnin prioritetliyi öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda müvafiq qanunverici bazanın yaradılması istiqamətində işlər davam etdirilməkdədir. Ölkə rəhbərinin 21 dekabr 2011-ci il tarixli fermanı ilə yaradılmış Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının fəaliyyətinin genişlənməsi ilə yüksək rəqabətqabiliyyətli kimya məhsullarının istehsalının çeşidinin və ixrac potensialının əsaslı şəkildə artırılması nəzərdə tutulur. Bununla yanaşı, sumqayıtda elektrotexnika məmulatları üzrə texnologiyalar parkı yaradılmış və hazırda kimya xammallarının emalı istiqamətində texnoparka rezidentlərin cəlb edilməsi prosesləri intensivləşməkdədir. Bakı şəhərində Balaxanı Sənaye Parkının və Yüksək Texnologiyalar Parkının, həmçinin Mingəçevir Sənaye Parkının yaradılması da iqtisadiyyatımızın davamlı inkişafının və rəqabət qabiliyyətinin artırılmasında, elmi və texnoloji nailiyyətlərə əsaslanan innovasiya və yüksək texnologiyalar sahələrinin genişləndirilməsində, elmi tədqiqatların aparılmasında yeni texnologiyaların işlənilməsi üzrə müasir komplekslərin yaradılmasında, yüksək dünya standartlarına cavab verən ixracönümlü məhsulların çeşidinin artırılmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Qeyd olunanlarla yanaşı, innovasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə dövlət dəstəyinin digər bir istiqamətini araşdırma-inkişaf fəaliyyətinə investisiyaların yönəldilmesi, xüsusilə də özəl sektorun bu istiqamətdə fəaliyyətinin təşviq olunmasıdır. Dövlət həm qrantlar, subsidiyalar, dövlət sifarişləri və satınalmalar kimi birbaşa üsullarla, həm də vergi kreditləri və vergi güzəştleri kimi dolayı metodlardan istifadə etməklə araşdırma-inkişaf fəaliyyətlərini dəstəkləyə bilər. Fransa, İngiltərə, İspaniya və Hollandiyada, o cümlədən Türkiyədə vergi güzəştleri, Belçika və İtaliyada isə daha çox vergi kreditləri geniş tətbiq edilməkdədir. Dünya Bankının qiymətləndirmələrinə əsasən 2011-ci ildə Azərbaycanda həm özəl sektor və həm də dövlət tərəfindən araşdırma-inkişaf fəaliyyətinə ayrılmış xərclər ÜDM-in 0,21%-ni təşkil etmişdir. 1996-2011-ci illərdə isə bu göstərici orta hesabla 0,28% təşkil etmişdir. 2012-ci ilin qiymətləndirmələrinə əsasən araşdırma-inkişaf fəaliyyətinə ən çox investisiya (dövlət və özəl sektor tərəfindən) yönəltmiş ölkələr Izrail (3,93%) Finlandiya (3,55%), Danimarka (2,96%), Almaniya (2,92%), Avstriya (2,84%), ABŞ (2,79%) və s. olmuşdur (11).

Göründüyü kimi, Azərbaycanda bu göstərici dünya və Avropa İttifaqı (2,%) üzrə orta göstəricidən aşağıdır. Bu baxımdan da ölkəmizdə biliklərin və ixtiraların texnologiyalara çevrilmesi, müxtəlif təyinatlı elmtutumlu və yüksək rəqabətqabiliyyətli məhsulların hazırlanması, texnoloji proseslərin sənayedə tətbiqi, yüksək texnologiyalar əsaslı biznes müəssisələrinin dəstəklənməsi, sənayenin strukturunun yenilənməsi və diversifikasiyası, dünya standartlarına malik mal və xidmətlərin, xüsusilə də ixrac mallarının çeşidinin artırılması, iqtisadiyyatın innovasiyalı inkişafının sürətləndirilməsi, məşğulluğun gücləndirilməsi, bütövlükdə ölkənin sənaye və ixrac potensialının artırılması üçün araşdırma-inkişaf fəaliyyətlərinə və innovasiyalara dövlət investisiyalarının artırılması tələb olunur.

Ədəbiyyat

1. Böyük İqtisadi Ensiklopediya: 5 cilddə / ideya müəllifi və baş redaktor akad. Səmədzadə Z. Ə. Bakı: "Şərqi-Qərb" Nəşriyyat evi, 2012, 632 s.
2. Əzizova G. A. Dövlətin investisiya-innoasiya siyaseti. Bakı: "İqtisad Universiteti Nəşriyyatı", 2012, 212 s.
3. Özcan B., Ari A. Araşdırma-Geliştirme harcamaları ve ekonomik büyümə ilişkisi: Panel veri analizi. Maliye dergisi. Ocak-Haziran 2014, 166
4. Gülmez A., Yardımcıoğlu F. OECD ülkelerinde Ar-Ge harcamaları ve ekonomik büyümə ilişkisi: Panel eşbüütünleşme ve panel nedensellik analizi (1990-2010). Maliye dergisi, Temmuz-Aralık 2012, 163

5. Falk M. R&D spending in the High-Tech sector and economic growth. Research in economics. 2007, 61, 140- 147
6. Yanyun Z., Mingqian Z. R&D and Economic Growth-Panel Data Analysis in ASEAN+3 Countries. Seoul Conference 2004, Korea and the World Economy III. <http://faculty.washington.edu/karyiu/confer/seoul04/seoul04-papers.htm>
7. Griliches Z. Introduction to «R&D and Productivity: The Econometric Evidence». University of Chicago Press, 1998, p. 1-14, <http://www.nber.org/chapters/c8339.pdf>
8. Goel, Rajeev K., James E. Payne - Ram, Rati. "R&D Expenditures and U.S. Economic Growth: A Disaggregated Approach", http://www.researchgate.net/publication/222579029_RD_expenditures_and_U.S._economic_growth_A_disaggregated_approach
9. Altın Onur, Kaya A. Ayşen. Türkiye'de Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişkinin Analizi, Ege Akademik Bakış, 2009. Vol.9, No.1, ss.251-259
10. Samimi Ahmad Jafari, Alerasoul Seyedeh Monireh. R&D and Economic Growth: New Evidence from Some Developing Countries. Australian Journal of Basic and Applied Sciences, 2009, Vol.3(4), pp.3464-3469.
11. www.worldbank.org

М.Керимова

*Академия Государственного Управления при
Президенте Азербайджанской Республики,
ст/препод. кафедры «Государственного управления
и менеджмент»*

РОЛЬ КЛАСТЕРОВ В ФОРМИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА

Инновации являются сложным экономическим и организационным процессом, который опирается на использование двух видов потенциалов — научного, новейших технологий и техники, с одной стороны, и интеллектуального, связанного со способностью менеджмента внедрять инновации на всех стадиях производственной и коммерческой деятельности. Важным элементом этого процесса выступает его инвестиционное обеспечение — нахождение и рациональное использование значительных финансовых средств. Привлечение частных, государственных или смешанных инвестиций с их определенными резервами, которые могут компенсировать повышенный риск, обеспечивает выход на качественно более высокий уровень хозяйствования. К тому же, как показал опыт многих менее развитых стран, успешный переход к инновационной модели функционирования национальной экономики возможен лишь при условии восприятия ею инноваций. Управление инновационными процессами на уровне государства в условиях глобализации, как правило, малоэффективно, так как стираются национальные границы в инновационных процессах. Добавленная стоимость размещается там, где находятся локальные преимущества, в основном в регионах. Таким образом, регион объективно становится областью реализации инновационных процессов. Конкуренция в этом случае объединяет участников региона. На сегодняшний день источниками роста региональной экономики являются кластеры.

Термин «кластер» в настоящее время является одним из наиболее популярных при обсуждении перспектив развития экономики. Кластерный подход декларируется в качестве одной из базовых парадигм формирования государственной и региональной экономической политики. При этом совершенно очевидным является отсутствие единого общепринятого определения данного экономического феномена.

Кластер - это система взаимосвязанных технологической и территориальной общностью предприятий, организаций, инфраструктурных объектов, финансовых институтов, научно-исследовательских, внедренческих и инвестиционных фирм,